

EL BAGES: LA CONSOLIDACIÓ DE L'ARQUEOLOGIA

Antoni DAURA; Joan GALOBARD; Jordi PIÑERO: **L'arqueologia al Bages.** Centre d'estudis del Bages. Manresa. Monogràfics, núm. 15, 1995, 347 pàgines, il·lustrat.

L'any 1982, dos estudiants universitaris, Antoni Daura i Joan Galobard, s'embarcaren en l'aventura de fer un recull dels diferents jaciments arqueològics que llavors es coneixien a la comarca del Bages. El seu inventari recollia els jaciments i punts amb interès arqueològic des de l'època prehistòrica fins al que anomenaven romanització, moment entès com a l'inici de l'època romana. Aquest treball no s'aturà ací, sinó que l'any següent aparegué el volum dedicat al període plenament romà i al medieval, i on s'inclouïa un petit apartat final dedicat a l'arqueologia industrial, una branca de l'estudi arqueològic de creació molt recent i que de fet avui encara està en fase de consolidació, malgrat ja estigui plenament assimilada. Aquests dos textos foren editats en aquelles dates per la delegació de la comarca del Bages del Col·legi de Doctors i Llicenciats, inserits dins la col·lecció Les Fonts, que pretenia ser una via de publicació d'estudis sobre Manresa i el Bages. Cal dir que aquests dos volums, d'una senzillesa manifesta, i amb una edició també senzilla, han esdevingut un autèntic punt de partida per a l'estudi històric però especialment arqueològic a Manresa i a la Catalunya Central, i han estat una eina fonamental pels estudiants i per tots aquells investigadors desitjosos de conèixer el què i el com de l'arqueologia bagenca. D'alguna o altra manera, tots els qui ens hem interessat per aquesta disciplina en aquest àmbit geogràfic, com és el meu cas, recordem haver fullejat o utilitzat més a fons aquest text, car no teníem un altre recurs que aplegués els jaciments de la comarca.

I és aquest mateix caràcter d'eina i d'instrument el que torna a adquirir la nova publicació, ara sota els auspicis del Centre d'Estudis del Bages. Més enllà d'un simple llibre de lectura o de consulta ràpida, aquest text articula el coneixement sobre els diversos jaciments o punts d'interès arqueològics bagenca amb una estructura de fitxes que agilita notablement el seu ús. Els mateixos autors reconeixen en la seva introducció que el llibre és, en definitiva, un banc de dades que aplega el major nombre de jaciments coneguts per tal de fer-ne una divulgació com més completa possible. No pretén, però, ser una guia de viatges arqueològics pel Bages o un punt de partida per a possibles excursions, sinó un llibre de treball per a un ús més acurat i científic.

Tota aquesta introducció situa el possible lector en l'esperit inicial del llibre, que és reprendre, amb millors mitjans i possibilitats d'estudi, l'iniciat l'any 1982. Així, les diferències evidents entre els textos dels anys vuitanta i el present són un reflex de l'evolució que la investigació arqueològica ha tingut a casa nostra. El text actual és molt més ampli i acurat que els anteriors, car és evident que en els darrers catorze anys s'han descobert nous jaciments i el que és més important: s'han excavat i estudiat científicament, a banda dels om-

nipresents avenços tècnics, tant en el tractament del text com en la impressió.

Els tres autors estan vinculats d'alguna o altra manera a l'arqueologia, i això els dona validesa en la realització del llibre. A. Daura i J. Galobard ja havien estat responsables dels textos de 1982-1983, i a ells s'ha afegit Jordi Piñero, arqueòleg que pertany a les noves generacions d'arqueòlegs bagenca apareguts als anys vuitanta i consolidats als anys noranta. Ells ens ofereixen un text didàctic i manejable, d'un volum tanmateix considerable (357 pàgines és una quantitat molt notable per un llibre d'aquest tipus) i amb la voluntat manifesta que serveixi a l'investigador o al simple lector. Aquesta intenció es veu reflectida en dos aspectes fonamentals que cal abordar en primer lloc i en tot moment a l'hora de parlar d'aquest llibre, com són la bibliografia i els índexs.

Potser d'entrada la bibliografia ens pugui sorprendre, agradablement, pel seu abast, car comptem amb trenta pàgines que recullen llibres, articles, estudis inèdits, retallons de premsa, etc., que fan esment de l'arqueologia bagenca. Aquest esforç metòdic i modèlic és digne d'elogi sens dubte, i esdevé un important recull de tot el que s'ha dit i plantejat en aquest sentit. Pot semblar que els au-

tors d'un llibre d'aquest tipus, amb format de guia i fitxes, estiguin obligats a cercar tot aquell petit esment bibliogràfic o qualsevol llibre sobre, en aquest cas, l'arqueologia bagenca, però això no invalida l'esforç realitzat en aquest cas, on s'ha procurat que res d'interès quedés sense esmentar. Però si la bibliografia és important també ho són els tres índexs dels quals disposa el llibre. Els autors no es conformen amb una via única de recerca dels continguts sinó que opten per tres de diferenciades per agilitar la seva consulta. Tenim, doncs, un primer índex alfabètic, seguit per un de cronològic, en el qual es diferencien els jaciments corresponents als períodes paleolític-epipaleolític, neolític, ibèric, romà i visigòtic, medieval i industrial, i acabem amb un tercer índex dels jaciments per termes municipals. Així doncs, no podem demanar una major minuciositat en aquest sentit.

Ja sols l'esforç que suposa fer un recull com més exhaustiu possible dels diferents jaciments arqueològics, fins i tot dels coneguts sols per referències indirectes o bé els de localització més recent (cal esmentar que alguns foren coneguts els darrers dies de redacció del text) és digne de valorar. Complementàriament es repassa la història de la investigació arqueològica a la comarca del Bages, des de la primera notícia que podem considerar com arqueològica, la troballa d'una làpida funerària romana l'any 1794, a Sant Amanç de Viladés, a Rajadell, o les primeres excavacions amb un caire més o menys científic. La repassada a l'arqueologia bagenca permet seguir la seva evolució, i l'aparició de diferents generacions d'arqueòlegs en el sentit que aquest terme ha adquirit actualment, i que el diferència notablement del què suposava un arqueòleg fa molts anys, des d'aquelles primeres excavacions d'inicis de segle en les quals de-

terminats capellans o els moviments excursionistes foren determinants.

Al respecte recordem les paraules d'Eduard Sánchez, un dels principals arqueòlegs que treballa a la comarca del Bages, que molt encertadament recorda com el paper de la tradició excursionista a Catalunya i també al Bages ha estat determinant aquest segle per al coneixement del país, i per a la consolidació d'una certa consciència arqueològica que ha anat més enllà dels nivells historicistes o intel·lectuals que podríem considerar oficials. Així, arreu de Catalunya trobem gent que coneix el territori on viu, i que coneix i té cura del seu patrimoni, un fet ressenyable que no trobem en altres llocs sense aquesta tradició, malgrat que, en molts casos, siguin llocs amb una major riquesa arqueològica encara que sense un coneixement adequat.

En els darrers anys, l'arqueologia bagenca, de la mateixa manera que a la resta del nostre país, ha viscut una important revifalla i consolidació amb la creació, l'any 1981, del Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, que ha permès estructurar les competències del govern autonòmic català en matèria d'arqueologia. En aquest sentit, no es pot oblidar la tasca realitzada per les persones encarregades d'aquest Servei, i especialment la Sra. Araceli Martín, arqueòloga territorial encarregada del control tècnic a la comarca del Bages. El Servei d'Arqueologia ha permès la dinamització i vertebració del nombre creixent d'intervencions arqueològiques, que ha augmentat arreu tant en quantitat com en qualitat, cosa que cal agrair. De la mateixa manera, ha estat important la gestió del Servei de Patrimoni Arqueològic, que ha anat realitzant diferents inventaris del patrimoni arqueològic català, cosa que s'ha vist especialment en les anomenades Cartes Arqueològiques, que han suposat uns autèntics estats de la qüestió sobre la situació de la nostra arqueologia.

L'arqueologia que es fa actualment difereix notablement de la que es feia quan Daura i Galobard publicaven els seus

dos llibres. Malgrat que han passat sols tretze anys, han estat suficients perquè s'hagi observat una important millora de la investigació arqueològica com també una ampliació del camp d'estudi, no sols en l'arqueologia medieval, potser el cas més evident, sinó també en l'estudi d'altres èpoques. En aquells moments, i recordem que parlem dels anys 1982-1983, el nombre de jaciments era força més reduït que l'actual, com també més reduïdes eren les possibilitats d'estudi, tant tècniques com econòmiques. No són comparables els pressupostos de les excavacions de llavors, en les quals el concurs de gent totalment voluntària i desinteressada era molt important, als quals s'esmercen actualment, de manera paral·lela a la major professionalització de l'arqueologia. Com dèiem abans, s'ha observat com d'un temps ençà s'ha ampliat el camp d'estudi, que s'ha observat especialment en l'estudi de l'arqueologia medieval. En llegir el text de 1983, es pot veure com l'arqueologia medieval era clarament minoritària respecte a la romana o ibèrica, o fins i tot la que estudiava l'època prehistòrica. Aquesta mancança era llavors evident, amb poc més de quaranta jaciments reconeguts enfront dels seixanta-dos que es recullen a l'obra actual, i era una evidència marcada per la joventut manifesta d'aquesta disciplina històrica en general. No fou fins als anys seixanta que l'època medieval començà a ser pensada i organitzada des d'un punt de vista arqueològic plenament científic, car fins aleshores s'havia valorat aquesta etapa històrica des de l'estudi contemplatiu de l'art o l'arquitectura medievals o des de la documentació escrita, veritable pilar de la investigació medieval. En el text de 1983, l'arqueologia medieval apareix com un apèndix final de l'obra, malgrat que existissin ja un bon nombre de punts amb interès arqueològic. De tota manera, aquest elevat nombre de possibles jaciments ò bé no s'havien excavat mai, sinó que eren més o menys coneguts, o bé es tractava d'edificis medievals, bàsicament esglésies i castells, en els quals la possible importància arqueològica estava sempre

condicionada per la seva importància arquitectònica.

Actualment, l'arqueologia medieval ja s'ha anat consolidant i ha adquirit el mateix nivell científic que les seves homònimes de temps més pretèrits. El nombre d'estudis arqueològics sobre l'època medieval s'ha incrementat notablement i ha augmentat també el nombre d'arqueòlegs especialitzats en la matèria. Al respecte no cal oblidar els progressos assolits en aquesta disciplina des dels treballs dels professors Alberto del Castillo, i posteriorment Manuel Riu, que consolidarien aquest estudi arqueològic des de la Universitat de Barcelona, on es creà el Departament d'Història Medieval. I de la mateixa manera, l'arqueologia industrial, una disciplina gairebé inèdita en la dècada anterior, ha anat creixent i ha permès valorar mostres de la tecnologia de dos segles ençà des d'un punt de vista arqueològic, que fins fa poc no han estat valorades adequadament. En el text, s'inclouen deu pàgines dedicades íntegrament a aquesta disciplina, i s'enumeren forns, fàbriques, pous de glaç o molins, entre d'altres, aspectes tecnològics de no fa gaires anys, però que si no es documenten adequadament corren el perill d'anar-se perdent.

Però no solament cal ressenyar els progressos fets en l'arqueologia medieval o industrial, car actualment no s'estudien els períodes romà, ibèric, o l'època prehistòrica de la mateixa manera que fa deu o quinze anys. Això reforça la idea que l'arqueologia és una ciència en expansió i en evolució, i que l'estudi del passat, com ha esdevingut tòpic sovint, aporta una valuosa informació per ajudar a comprendre el present.

Tenim, doncs, un llibre que adquireix un doble valor: servir d'eina de treball per l'estudi arqueològic, i permetre veure com l'evolució de l'arqueologia ha estat sens dubte positiva. Amb el pas del temps, s'ha vist com la intervenció de les institucions competents ha permès el creixement de l'arqueologia i dels seus mètodes, i com s'ha possibilitat la descoberta, accidental en molts casos, però al cap i a la fi realitzada, de nombroses restes arqueològiques, que s'han pogut

investigar de manera legal i científica. Paral·lelament, s'ha frenat la intervenció clandestina i descontrolada, amb una major conscienciació de la majoria de la gent en aquest sentit.

Els factors que han fet possible la consolidació de l'arqueologia a la nostra comarca i a Catalunya han estat nombrosos. A banda dels que hem esmentat, l'augment d'obres constructives els darrers anys i el major control preventiu que d'elles s'ha fet, han possibilitat que les anomenades excavacions d'urgència, que són conseqüència normalment de troballes més o menys accidentals amb perill evident de destrucció de les restes arqueològiques, prenguessin un paper determinant. Solament a la comarca del Bages, les intervencions fetes a les esglésies de Santpedor o la Seu de Manresa, o bé el que suposà la prospecció i excavació de diferents jaciments a l'autopista Terrassa-Manresa, el que suposà una autèntica novetat fa catorze anys, car era el primer seguiment planificat d'una obra pública d'aquest abast, representen una fita arqueològica cabdal per a l'arqueologia bagenca. De la mateixa manera, el seguiment de les obres públiques s'ha consolidat, amb les variants de l'Eix del Llobregat o el més recent de l'Eix Transversal, amb l'excavació de la vil·la romana de Sant Amanç, a Rajadell, amb el descobriment, importantíssim, d'un mosaic policrom de quatre metres de llarg de molt bona qualitat.

Cal agrair, doncs, aquest intent rigorós de sistematització de l'arqueologia de la comarca del Bages, aplegant totes aquelles dades que es coneixen fins avui. És una aportació molt important no sols a la comarca, sinó per al conjunt de l'arqueologia a Catalunya, que permet observar l'avenç que aquesta ciència ha adquirit els darrers anys. Però la història de l'arqueologia bagenca no acaba ací, en aquest inventari, sinó que és un pas més en la seva articulació cap a un millor coneixement del nostre passat, i de les restes materials que es conserven i que l'arqueologia utilitza com a mitjà bàsic de coneixement.

David Olivares